

הרמב"ן הק' עם ביאור מעשה השב

נערך מתוך השיעורים בספח"ק רמב"ן, הנמסרים מדי שבת בשבתו

פרשת קרח

ויקח קרח: מה לקח קרח. כמה פירושים בזה.

ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן: (פרק טו פסוק א)

ויקח קרח". פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא^א. ויקח קרח. לקח עצמו ללד אחד, להיות נחלק מתוך העדה, לעורר על הכהונה. וזה שהרגס חונקלוס 'ואתפלג' נחלק מתוך העדה, להחזיק במחלוקת. וכן 'מה יקח לך' (לוי טו יג), לוקח אותך, להפליגך משאר בני דלס', ושאויב רצה לבחוש בשכר ועונש, ואליו התימני הוכיחו על ששומע לעצת לבו הלוקחו להבדל משאר בני אדם בטענותיו על הבורא [לשון רש"י, ודעת המדרש, אינו כפירוש הרב (שז"ק) היינו מעשה, שלקח את עצמו]. אבל אמרו קס, אין 'ויקח', אלא לשון פליגה, שלבו לקחו ולקחת עצה בלב נקרא לקיחה, ולפי' 'ויקח' היינו המחשבה, כענין שנאמר 'מה יקח לך'. ואינו רוצה לומר, שלקח עצמו ללד אחד. וכן 'מה יקח לך', אינו שיקח אותך ללד אחד, להפליג עמך משאר בני דלס. אבל כונת המדרש 'ויקח קרח', שלקח עצה בלבו, לעשות מה שיספר והכתוב אח"כ. כי הלקיחה, תאמר על העצה והמחשבה^ב. וכן, 'מה יקח לך' מה מחשבה יקח לך לך, שתחשוב בסתר ובדבריו לא גילה איוב את מצפוני לבבו כנגד השגחה העליונה, כי אם התלונן על מר גורלו, ואליו עמד על מצפוני לבו ועורר אותו על זה על שחושבו לית לין ולית דין (שהקב"ה סילק את השגחתו מהעוה"ז), ולא תגלה אותה והמחשבה הנסתרת בלבך. או 'מה ירמזון עיניך', שמתוך רמזותיך נכר, שאתה כופר במשפט האלהים, ולא תפרש זה. אבל תקרא תגר ובא בטענות על הנהגת הבריהא, כמסתרי עצמו (מחשבת הלב). ואליו אמר זה לאויב, קודם שגילה איוב מחשבתו במאמר נכור, שאין לבורא השגחה בפרטי הנבראים השפלים (שאח"כ כבר אמר איוב להדיא שכופר בשכר ועונש). ולכך אמר לו (ס כג יג) 'ואמרת מה ידע אלו, הבעד ערפל יספוט'. והוא ענין המענה (שנאמר שם זיען אליפו התימני) והוא למתבונן בו. וכן לשון לקיחה במחשבה 'קחו מוסרי' (משלי ח ט), 'ולכלתי קחת מוסר' (יכמיהו יג כג) והרי מפורש בפסוקים אלו שהלקיחה היינו המחשבה. אמרו עוד במדרש (כ"ה יח טו) 'ויחלוק', 'יודברי', 'וי' קרח אינו נאמר. אלא 'ויקח', מה לקח, לא לקח כלום, אלא לבו נטלו. אמר הכתוב, 'מה יקח לך'. והוא כמו פירשתי (מפורש להדיא במדרש רבה שז"ק קרח' היינו לקיחת הלב). ולחונקלוס שהרגס 'ואתפלג' (שה לקיחת הגוף), פתר הענין, לא הלשון, כמנהגו במקומות רבים ושכיון שנטילת העצה כאן היתה להבדל ולחלוק על משה תירגום ואתפלג, אבל אינו פירוש התיבה. וכן תרגם 'על דבר קרח' (להלן יח יג) על פלוגתא דקרח, ותרגם 'דדבר בלעם' (להלן לא טו) בעלת בלעם, ומזה שלא פירש בשני המקומות אותו פירוש על 'דבר' הרי לנו שאינו מפרש המילה כי הוא מזכיר הענין בתרגומו. וכדי לברר אמר, 'ויקח קרח' אנשים, דרך קלרה והכתוב קיצר בלשונו וכאילו היה נאמר ויקח קרח אנשים, המאטים וחמישים איש הנוכח להל' (כמו 'חמור לחם' ושחר תיבה, שהיה צריך להיות כתוב חמור 'שעון' לחם) (שמואל א טז כ), ולפי זה הפירוש 'ודתן ואבירם', שקרח עם דתן ואבירם לקחו ביחד המאטים חמישים איש. ולחריס אמרו כי 'ודתן' והוא של ודתן מיותר, ופירש הכתוב שקרח לקח את דתן ואבירם והמאטים וחמישים איש, כמו ואלה בני כבעון ואיה וענה (בפסוק לו כ) ושהוא של 'זאיה' מיותר, ותקונו ובאילו היה כתוב ויקח קרח דתן ואבירם. ולפי דעתו אין לומר ולפרש כל הני פירושים בויקח, כי הגון הוא כלשון שיאמר ויקח קרח ודתן, ויקומו ויקהלו על משה ועל אהרן, כי בכל תחילת מעשה תכל לקיחה, והוא לשון התעוררות במעשה ההוא. וכן ואבשלוס לקח ויכז לו בחייו את מלכת' (שמואל ב יח יח) וגם שם הכוונה של 'לקח', היינו התעוררות, שהתעורר להציב מצבת זכרון. ואם תחפוף לפרש כי הלקיחה על הדבר אשר יזכר אחרי כן, ויקח אבשלוס את המלכת ויכז לו בחייו, כך תפרש ויקח קרח את האנשים מבני ישראל חמשים ומאטים ויקומו לפני משה ויקהלו על משה ועל אהרן:

מעשה חשב

^א כתוב 'ויקח קרח', ואינו מבוואר בקרא מה לקח. ויבואר בדברי רבינו כמה פירושים.

^ב פירוש, הרבה פעמים אין הפשט והדרש עולים כאחת, אבל בפרשה זו הדרש קרוב לפשוטו של מקרא.

^ג דעת רש"י שלשון קיחה היינו רק על 'מעשה' ולא על מחשבה. ומפרש ויקח קרח - שלקח את 'עצמו', לצד אחד, להיות נחלק מתוך העדה. ובוודאי גם רש"י מודה שהיה מחשבת הלב לפני שהחליט לחלוק על משה, ודבר זה למידי מהראיה שמביא רש"י מהכתוב 'מה יקח לך', שמחשבת הלב גרם לו להפליג משאר בני אדם, הכא נמי בקרח היה מחשבה קודם למעשה, דהיינו שקודם שלקח את עצמו לחלוק על משה היה לו מחשבת הלב. אבל 'יקחה' היינו רק על מעשה.

^ד לפי המדרש 'ויקח קרח' - את לבו, היינו עצם המחשבה על מה שעשה, שלקחה לבו לחלוק על משה. כי הלקיחה תאמר על העצה והמחשבה, וכן 'מה יקח לך', מה מחשבה יקח לך לך.

^ה וכן פירש רש"י באופן השני, וז"ל 'דבר אחר ויקח קרח', משך ראשי סנהדראות שבהם בדברים וכו'.

^ו דעת רבינו בפירוש זה, שאין הכוונה על לקיחת איזה דבר, רק כי בכל תחילת מעשה תבוא לקיחה, והוא לשון התעוררות במעשה ההוא. ולפי' מתפרש ויקח קרח' שקרח התעורר לחלוק על משה. וכמו שאומרים באידיש 'זיך נעמען', וכמו כן מפרש רבינו כוונת הכתוב 'זיבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה' (בראשית כ"ב) 'שיבא' אין פירושו מלשון ביאה ממקום למקום, אלא פירושו לשון התעוררות להספיד את שרה. וז"ל 'או שיהיה לשון זיבא, לאמר, שנתעורר אברהם להספיד הזה והתחיל לעשותו, כי כל מתעורר ומתחיל במלאכה יקרא 'בא אליה'.

סיכום השיטות ויקח קרח	רש"י	מדרש	אבע"ז	רבינו
לקח את עצמו (מעשה)	לקח עצה בלבו (מחשבה)	ויקח קרח אנשים (חסר תיבת 'אנשים')	התעוררות האדם לעשיית מעשה - זיך נעמען, ואינו מלשון 'לקיחה'.	

וַיִּדְבֹר אֶל קָרַח וְאֶל בָּל עֲדֹתָיו לֵאמֹר בִּקְרֹךְ וַיִּדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַקְּדוֹשׁ וְהַקְּרִיב אֵלָיו וְאֶת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יִקְרִיב אֵלָיו: (פרק טו פסוק ח).

...ולחיתו בזונקלוס שתרגם כל קטרת הנזכרת בפרשה 'קטרת' כלשוננו, לא אמר זו 'קטרת בוסמין' כמנהגו ובשאר מקומות לפרש 'קטרת בוסמין'. נראה שסכר שובאן לא היה קטרת הסמים של הקדש, אבל לבונה וכיוצא בה שהקטיר לנסיון ולצורך המבחן, וכן עשה צנני אהרן ובפרשת נדב ואביהו תירגם 'קטרת' בלא בוסמין, לפי שלא הקטירו קטרת של מצוה. ולעת כזו, שהיה קטרת הקדש, והוא הנכון. ולפי"ז למה לא אמר התרגום קטרת בוסמין ואולי, לא יכלה זונקלוס לשבח הקטרת להוסיף זו 'בוסמין' ושהיתה עשויה מבשמים בעלי ריח טוב, רק בהעשות ענינו במצוה.

מעשה חשב

א בכל המקומות הנכתבים תיבת 'קטורת' מתרגם התרגום 'קטרת בוסמין'. ואילו בפרשה זו תרגם 'קטורת' כלשון הכתוב. וראוי לציין שבתרגום זונקלוס שלפנינו, גם כאן תרגם 'קטרת בוסמין'. וכתב בספר מיני תרגימא (הוצא בשוב ירושלים), שכדאי הוא רבינו לומר שמלה 'בוסמין' ניתוספה ע"י תלמיד טועה וכו', ואילו ראה וידע מה שכתב רבינו כאן, היה יודע כי כל המוסף גורע.

ב יש לפרש כוונת רבינו, בהקדם מש"כ רבינו בפרשת תרומה (כה ו) לפרש הקרא 'בשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים', דבאחד עשר סממני הקטרת היה גם סמים וגם בשמים וסמים הם תרופות שאינן למאכל, ובשמים אלו המינים הנאכלים ויש להם ריח טוב. ודעת רש"י והתרגום ש'הסמים' נקראים גם הם 'בשמים' בעבור ריחם הטוב, ותיבת 'בשמים' מורכבת מהתיבות 'בה סמים'. דהיינו שמש"כ התרגום בכל מקום ז'לקטרת בסמיא', הכוונה שבאחד עשר סממנים שבקטרת יש בהם גם סמים וגם בשמים. ושניהם נכללים במלת 'בסמיא'. ולפי"ז אפ"ל כוונת רבינו, שלכן לא כתב התרגום כאן 'בוסמין', שכאן שלא היה קטרת סמים של הקדש, הקריבו רק מין אחד, דהיינו רק 'הסמים' כלבונה וכיו"ב, ולא הקריבו את 'הבשמים', לכן לא כתב 'בוסמין'.

ומה שכתב רבינו 'אבל לבונה וכיוצא בה', אין כוונתו שהיה רק מין אחד בלבד מכל אחד עשר סממניו, רק כוונתו שהיה רק ממיני הסמים, ולא מהבשמים. ואפ"ל הטעם שלא הכניסו בשמים בקטרת זו, שלא יהא הקטרת מהודר, וכמו שהביא רבינו אצל מנחת סוטה (במדבר ה טו), שלכן לא היה בה שמן ולבונה, שלא יהא קרבנה מהודר.

אָמַר אֶל-אֱלֶזָר בֶּן-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וַיִּרְם אֶת-הַמַּחְתֹּת מִבֵּין הַשְּׂרֵפָה וְאֶת-הָאֵשׁ זָרָה-הַלְאָה כִּי קִדְּשׁוּ: (פרק יז פסוק ב)

כי קדשו - המחנות, והם אסורין בהנאה, שכבר עשאו כל שרת, לשון רש"י. ולא ידעתי טעם לחיסור זה, שהרי קטרת זרה הקריבו, וזו עשה כל שרת להקריב בחוץ לחיסור אינו מקודש. אבל יש לומר, כי בעבור שעשו כן על פי משה היו קדש, כי הם הקדישו אותם לשמים, לפי שחשבו שיענה אותם האלקים בלש, ותהיינה המחנות האלה כלי שרת צהל מועד לעולם. והנכון צעני, כי יאמר הכתוב, 'כי הקריבו לפני ה' ויקדשו, והיו לאות לבני ישראל'. כלומר, אני הקדשתי אותם, מעת שהקריבו אותם לפני, כדי שיהיו לאות לבני ישראל.

מעשה חשב

תמצית דברי רבינו: דעת רש"י שהמחנות נאסרו בהנאה, כיון שעשאו לכלי שרת בזה שהקטירו את הקטורת. והקשה רבינו למה נעשו כלי שרת, הרי כתיב שלקחו איש 'מחנתו', ושאניה כלי שרת. ולא מצאנו בכתובים שהם הקדישו את המחנות. ומיישב רבינו ב' תירוץ א. שכיון שעשו כן ע"פ משה, הם הקדישו אותם לשמים. ב. שהקב"ה הקדיש אותם בעת שהקריבו אותם, כדי שיהיו לאות לבני ישראל.

ואפשר לומר שב' התירוץ מי הקדיש את המחנות המקריבים את הקטורת, או הקב"ה, תלוי בב' האופנים שכתב רבינו לעיל (פרק טו פסוק ד) האם משה חשב מעצמו לבחון אותם ע"י הקטורת, או שהיה ציווי מהקב"ה. וז"ל רבינו (שם): "והנה משה מעצמו חשב המחשבה הזאת ולבחון אותם בקטורת. ורצה בקטורת יותר משאר קרבנות, כי ראה כבר בנדב ואביהוא, כי בהקריבם קטורת זרה לפני ה', נשרפו. וכו'. ובטח משה כי השם מקיים דבר עבדו, ועצת מלאכיו ישלים. ויש אומרים כי זיישמע משה ויפול על פניו, לדרוש את השם, לדעת מה יעשה. ואז נאמר לו 'בקר וידע ה' וגו' ואז נאמר [דהיה ציווי מהקב"ה לקחת המחנות]". ולפי"ז אפשר לומר דתירוצו א' שהם הקדישו אותם, היינו לפי האופן שמשה מפי עצמו אמר להם שיקטירו את הקטורת. ולכן הם הקדישו אותם. אבל התירוצו ב' שהקב"ה הקדיש אותם, היינו לפי האופן שהקב"ה צוה את משה להבחין אותם ע"י הקטורת. וע"כ הקב"ה הקדיש את המחנות.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֶהֱרֹן בְּאֶרְצָם לֹא תִנְחַל וְחֶלֶק לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּתוֹכָם אֲנִי חֶלְקֶךָ וְנִחַלְתָּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (פרק יח פסוק ב)

בארצם לא תנחל. שהיה נוהל חלקך, כאחד מכל שבטי ישראל. ואפילו חלק קטן לא יהיה לך בארצם כלל. כי הערים אשר נתנו להם, ערי מקלט היו וללודך ישראל הן... ורבותינו דקשו 'בארצם לא תנחל', בשעת חלוק הארץ, וחלק לא יהיה לך בחוסם, בציוה, ובין 'אני חלקיך', על שולחני אתה אוכל.

מעשה חשב

א הנה לכאורה בכתוב יש כפילות הלשון, דהרי בתחילה כתיב 'בארצם לא תנחל'. ושוב כתב 'חלק לא יהיה לך'. ומבאר רבינו שבתחילה נאמר שלא יהיה להם חלק בארץ ישראל כאחד משבטי ישראל. ושוב הוסיף שאפילו חלק קטן בארץ ישראל לא יהיה להם כלל. אמנם לכאורה קשה שהרי קבלו ערי הלויים, ע"ז מיישב רבינו שאינן נחשבות לנחלת הלויים, שכן היו ערי מקלט ושמשו לצורך כל ישראל.

והנה האוה"ח הק' (פרשת מטע, לה-ל) כתב וז"ל 'וסובר אני שבן לוי נדחה מפני ישראל הגולה, אם רבו הרצחנים והוצרכו לשש עירות, ידחו הלויים מהם, שהרי הקדים הכתוב זכות לגולין'. מבואר מדברי האוה"ח הק' דרוצח בשוגג קודם לבן לוי, ולכאורה אפשר להביא סמוכין לדבריו מדברי רבינו שמבאר כוונת הכתוב 'חלק לא יהיה לך', שגם ערי הלויים הם לצורך ישראל. ודו"ק.